

เกาะลังกาวิ

บรรจง ทองสร้าง

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

เกาะลังกาวิ ชื่อนี้แม้ในปัจจุบันจะไม่ได้อยู่ในเขตจังหวัดสตูล ของประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สตูลอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากเป็นเกาะในพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางทะเลเมื่อคราวสยามต้องปราบกบฏเมืองไทรบุรี โดยในขณะนั้นสตูลเป็นหมู่บ้านหนึ่งของเมืองไทรบุรี ซึ่งเหตุการณ์ปราบเมืองไทรบุรีปรากฏอยู่ในหลักฐานสำคัญ 5 แห่ง คือ พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ พงศาวดารเมืองไทรบุรี ฉบับศาลาลูกขุน แผนที่เดินทัพสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และในศิลาจารึก 1 หลัก คือจารึกวัดพระเชตุพน

ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ปรากฏชื่อ **“เกาะนางกาวิ”** คราวพระยานครศรีธรรมราชยกทัพไปปราบเมืองไทรบุรีครั้งที่ตนกูปะเงรันคิดไปชวนพม่ามาทำสงครามกับไทยฯ จึงต้องจัดทัพลงปราบ จนพระยาไทรบุรีหนีไปอยู่เกาะหมาก ความว่า

“...ครั้น ณ เดือน สาม แรม แแปดค่ำ เจ้าพระยาไทรก็หนีไปอยู่เกาะหมาก บุตรหลานศรีตะวันกรมการหนีไปอยู่ **“เกาะนางกาวิ”** เจ้าพระยานครจัดให้นายฉิมนายปานน้อง ๆ หลายคนคุมเรือรบเจ็ดสิบลำไปตี **“เกาะนางกาวิ”** ได้พวกแขกหนีกระจัดกระจายไป...”¹

ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ปรากฏความใน **“จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ”** เป็นการบันทึกเหตุการณ์การประชุมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเหล่าเสนาอำมาตย์ เพื่อหาแนวทางในการป้องกันเมืองสงขลา จากการถูกรุกรานของเมืองไทรบุรี (เคตะห์) และหัวเมืองของปัตตานี ที่สมทบกันเข้ามาจะยึดเมืองสงขลา โดยหลวงอุดมสมบัติ ได้รับมอบหมายจากพระยาศรีพิพัฒนราชโกศา (ทัต บุนนาค) ผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ที่ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ลงมาปราบเมืองไทรบุรี ร่วมกับทัพเมืองนครศรีธรรมราชของเจ้าพระยานคร(น้อย) ภายหลังปราบปรามเมืองไทรบุรีลงเสร็จแล้ว จึงได้การจัดระเบียบการปกครองเมืองไทรบุรีใหม่ โดยเอาแนวคิดจากการแยกปัตตานี ออกเป็น 7 หัวเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 มาใช้กล่าวคือ แยกเมืองไทรบุรีออกเป็น 4 หัวเมือง คือ ไทรบุรี ปะลิส กูบังปาสู และ เมืองสตูล โดยเมืองสตูลนั้นให้ ตนกูมุฮัมมัดอาเก็บ เป็นผู้ว่าราชการเมือง **“เมื่อ พ.ศ. 2382 ซึ่งนับเป็นปีเริ่มต้นประวัติศาสตร์เมืองสตูล”** ที่เริ่มขึ้นหลังจากจบเหตุการณ์ปราบเมืองไทรบุรี ดังปรากฏในจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัตินี้

ชื่อบ้านนามเมืองของจังหวัดสตูล ที่ปรากฏในจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ มีหลายสถานที่ เช่น **เกาะนางกาวิ** **ละงู** **เกาะยาว** **เกาะชนัก** **เกาะโบาย** (บูโบาย? : **หน้าเมืองตะกั่วทุ่ง**) **เกาะหมาก** **ปตูบาหฺรา** (ปากบารา) จากชื่อดังกล่าวพบว่า ตรงกับชื่อปัจจุบันเกือบสมบูรณ์ เว้นแต่ **“ปตูบาหฺรา”** แต่ก็ยังคงความหมาย **“ปตู”** คือ ทางเข้าทางออก ซึ่งความหมายตรงกับคำว่า **“ปาก”**

พิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ **“เกาะนางกาวิ”** ในตอนหนึ่ง (ปรากฏชื่อนี้อยู่อย่างน้อย 4 แห่ง)

จดหมายเหตุฉบับนี้เขียนเมื่อวัน พุธหส์บตี เดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีกจ อ สัมฤทธิศก ตรงกับ พ.ศ. 2381

“...อ้ายหวันจิกะหนำให้เรือเข้าไปที่บ้านอ่าวกระเปี 2 ลำ ขึ้นไปหานายแขกซึ่งอยู่ ณ บ้านอ่าวกระเปีบอก ว่า อ้ายหวันจิกะหนำให้หลงไป จะให้ไปเป็นเจ้าของล่ง นายแขกซึ่งอยู่บ้านอ่าวกระเปีว่าจึงจะค่อยไป เป็นชาย หญิงใหญ่น้อย 12 คน กับเรือ 13 ลำ แต่นายแขกบ้านอ่าวกระเปีนั้นพาครอบครัวหนีไปได้ อ้ายหวันจิกะหนำให้เอา ครอบครัวซึ่งกวาดได้ไปนั้น ผ่อนไปไว้ “เกาะนางกาวิ” แล้วอ้ายหวันจิกะหนำพากันมาทอดอยู่ที่เกาะยาว...”²

นางกาวิ ชื่อนี้ที่สนใจเพราะการเปลี่ยนมาเป็น “**ลังกาวิ**” ชื่อเดิมเปลี่ยนไปเพียง 1 พยางค์ คือ “นาง” เปลี่ยนไปเป็น “ลัง” โดย “กาวิ” ยังคงรูปเดิมนั้น ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปอย่างไร

ก่อนจะพิจารณาความหมายของคำที่เปลี่ยนไปพบว่า จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติที่บรรยายถึงเหตุการณ์ การปราบเมืองไทรบุรีนั้น ไปสอดคล้องกับแผนที่หลายแผ่น ที่พบในพระตำหนักพระองค์เจ้าอัมพันตรีปชาเมื่อ พ.ศ. 2539 (พบแผนที่จำนวน 17 แผ่น) จากการศึกษาของ ดร.สันทนีย์ ผาสุก พบว่า เป็นแผนที่เดินทัพสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่บอกชื่อบ้าน นามเมือง ผังเมือง ทางน้ำ ระยะทางระหว่างเมือง ทิวตั้งอุษาคเนย์ และมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปราบเมืองไทรบุรีในครั้งนี้ โดยเฉพาะเกาะ “**นางกาวิ**” ดังภาพ

เกาะนางกาวิ และเกาะตะรุเตา ในแผนที่เดินทัพสมัยต้นรัตนโกสินทร์

(ที่มา : Phasuk, S and Stott, P. 2004. p. 89)³

เกาะนางกาฬวิ และเกาะตะรุเตา ในแผนที่เดินทัพสมัยต้นรัตนโกสินทร์
(ที่มา : Phasuk, S and Stott, P. 2004. p. 82)⁴

ชื่อเกาะ “นางกาฬวิ” ปรากฏอยู่ในแผนที่ 2 แผ่น โดยแผ่นหนึ่งเขียนชื่อไว้ด้านใต้เกาะ อีกแผ่นเขียนไว้บนเกาะ แสดงว่าเป็นแผนที่คนละแผ่น ที่ระบุชื่อตรงกัน คือเกาะ “นางกาฬวิ” ตั้งอยู่ด้านใต้ของเกาะตะรุเตา ตอนเหนือของเกาะหมาก และด้านตะวันตกของปากน้ำละงู ซึ่งสอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งตามภูมิศาสตร์จริง

นอกจากนั้นชื่อ “เกาะนางกาฬวิ” ยังปรากฏในพงศาวดารเมืองไทรบุรี ฉบับศาลาลูกขุน ในเหตุการณ์ที่น้องเจ้าพระยาไทรบุรีร่วมกับหัวนมาลีเข้าตีเมืองไทรบุรีแล้วยึดเมืองไว้ได้ ดังนี้

ณ ปีจอ สัมฤทธิศก ศักราช 1200 ตนกุมัดสาอับบุตรตนกูโตด น้องเจ้าพระยาไทรบุรีปะแงรัน แต่ต่างมารดากับหัวนมาลี มาเกลี้ยกล่อมแขก “เกาะนางกาฬวิ” และแขกเมืองไทรบุรีเข้าด้วย แล้วรบชิงเอาเมืองไทรบุรีไว้ได้⁵

จากเอกสาร 3 ฉบับ คือ จดหมายหลวงอุดมสมบัติ พงศาวดารเมืองไทรบุรี และพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งกล่าวถึงรายละเอียดในเหตุการณ์เดียวกันคือ เหตุการณ์ปราบเมืองไทรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 2 และ 3 ต่างกล่าวถึงชื่อ “เกาะนางกาฬวิ” ตรงกัน

นอกจากนั้นในศิลาจารึก ที่คอสองแฉลียงพระระเบียงล้อมอุโบสถทั้ง 4 ด้านของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ที่ระบุทำเนียบหัวเมืองและผู้ครองเมืองพบว่า ใน 194 เมือง (เดิมมี 474 เมือง) ของสยามนั้นมีเมืองทางใต้ที่อยู่ในเขตหรือบริเวณจังหวัดสตูลในปัจจุบัน จำนวน 9 เมือง รวมถึง “เมืองเกาะนางกาฬวิ” อยู่ด้วย

“...เมืองมะนาวา 1 เมืองละงู 1 เมืองปะหลิด 1 เมืองเกาะนางกาฬวิ 1 แขกขึ้นไทร 5 เมือง...”⁶

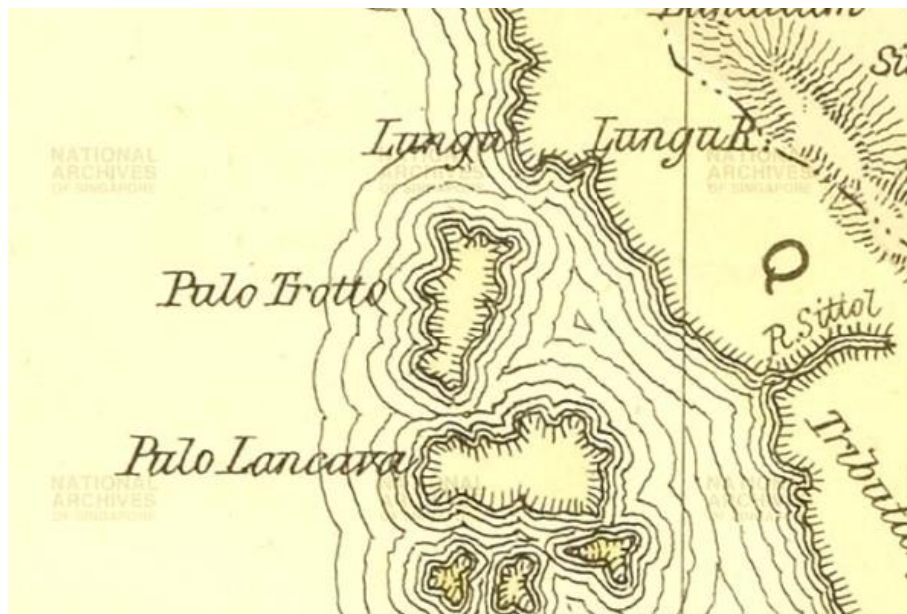
“นาง” คือใคร เมื่อสืบค้นพบว่า จุดขายหนึ่งด้านการท่องเที่ยวของเกาะลังกาวิในปัจจุบันคือ สุสาน “นางมัสสุหรี” หรือ “นางเลือดขาว” ในตำนานของเกาะลังกาวิ

ตำนานนางเลียดขาว พบในพื้นที่ภาคใต้ทั้งจังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช ตรัง ชุมพร ปัตตานี และภูเก็ต ซึ่งทั้งหมดมีความเหมือนกันในสาระสำคัญของตำนานคือ นางเลียดขาว เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเสริมสร้าง ทำนุบำรุง พระศาสนาโดยการสร้างวัด สร้างวิหาร สร้างพระ สร้างอุโบสถ เป็นต้น และนางเลียดขาวทุกตำนานมีเลือดเป็นสีขาว ที่เห็นได้จากเลือดที่ไหลออกมาเนื่องจากอุบัติเหตุ

ยกเว้น นางเลียดขาวของเกาะภูเก็ต ที่เลือดสีขาวไหลออกมาจากการถูกฆ่า เนื่องจากข้อหาไปมีชายอื่น ซึ่งสอดคล้องกับตำนาน “มัสสุหรี” แห่งเกาะลังกาวิ

ยกเว้น ตำนานนางเลียดขาวของภูเก็ต

ในขณะที่ตำนานนางเลียดขาวของเกาะลังกาวิ คือ “นางมัสสุหรี” นั้นสื่อตรงไปที่ความเชื่อศรัทธาต่อสามี โดยใช้สีของเลือดเป็นตัวอธิบายยืนยันความบริสุทธิ์ของนาง ไม่ปรากฏคำว่า “ลังกา” ทั้งในจดหมายหลวงอุดมสมบัติและแผนที่เดินทัพ

แผนที่รัฐบรรณาการมลายูท้องถิ่นในสมัยรัชกาลที่ 4 : ขอบเขตและอำนาจ สยาม VS อังกฤษ ⁷

แผนที่เก่าของคาบสมุทรมลายู ตีพิมพ์ปี 1862 (พ.ศ. 2405 ตรงกับสมัย รัชกาลที่ 4) ฉบับนี้ มีจุดประสงค์หลัก เพื่อระบุลักษณะความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลอังกฤษที่มีต่อรัฐมลายูในคาบสมุทรมลายู ปรากฏชื่อเกาะ Pulo Tratto (ตะรุเตา) Pulo Lancavan (ลังกาวิ) Langu (ละงู) แสดงว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 เปลี่ยนจาก “นางกาวิ” เป็น “ลังกาวิ” แล้ว

“ลังกา” ในตำนานทางไทย ไม่ได้หมายถึงเกาะลังกาที่เป็นถิ่นอาศัยของชาวสิงหล แต่หมายถึงนครที่มีพระไตรปิฎกให้คัดลอกเป็นคลังพระธรรม แต่ในตำนานนางเลียดขาวของเกาะลังกาวิ หรือนางมัสสุหรี นั้นไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในทางพระพุทธศาสนา หากมองในแง่นี้ก็ยิ่งเชื่อมโยงคตินางเลียดขาวกับพุทธศาสนาไม่ได้ ดังนั้น ลังกา จึงตกไปโน้มนำนี้

หากมองในแง่ภูมิศาสตร์ ลังกา หรือ ศรีลังกา คือเกาะที่เป็นประเทศเล็ก ๆ ตั้งอยู่ทางตอนใต้สุดของประเทศอินเดีย ในอดีตมีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น “*ตัมพปณินทวิป*” หมายถึง ทวีปของคนที่มีผิวสีแดง หรืออีกชื่อหนึ่งคือ “*สิงหลทวิป*” หมายถึง ดินแดนของชาวสิงหล ที่เชื่อว่าเชื้อสายของตนเองสืบมาจากราชสีห์ ซึ่งชื่อ “*สิงหล*” นี้เป็นที่มาของชื่อ “*Ceylon*” ในภาษาอังกฤษ⁸ ซึ่งปรากฏชื่อนี้ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 700 ในหนังสือภูมิศาสตร์ปีโตเลมี ที่กล่าวถึงเส้นทางมาแหลมมลายูนั้นจะต้องผ่านแหลม *Junk Ceylon* หรือ เกาะภูเก็ต มาก่อน ซึ่งคำว่า *Junk* มาจากคำว่า อุยง หรือ อุยง ในภาษาอังกฤษคือ *Ujung* แปลว่าปลายแหลม ซึ่งเป็นภาษาของชาวเลดั้งเดิมแล้วมลายูรับมาใช้อีกทอดหนึ่ง⁹ ดังนั้นหากพิจารณาในแง่นี้แสดงว่าต้องมีชื่อเรียกดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ก่อนที่นักเดินเรือจะเดินทางมาถึงแล้วฟังเสียงพื้นเมืองก่อนจะบันทึกเป็น เสียดยที่เกาะลังกาวิมีชาวอาหรับเดินทางมาถึงแล้วจารึกไว้ด้วยอักษรอาหรับโบราณบริเวณเพิงถ้ำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จทอดพระเนตรเมื่อคราวเสด็จเมืองไทรบุรี แต่ตัวอักษรเลื่อน ๆ และเป็นการเสด็จเวลากลางคืน¹⁰ จึงยังไม่ได้แปลความไว้ หากได้แปลความคงได้ทราบเรื่องราวของเกาะลังกาวิ และस्तูล มากขึ้น ไม่ทราบว่าจะปัจจุบันอักษรดังกล่าวได้มีการแปล หรือยังมีอยู่หรือไม่

ลังกา แปลว่า อะไร

ครั้นเดือน 10 แรม 6 ค่ำ เพลา 3 โมงเช้า เสด็จเข้าตีเมืองนครศรีธรรมราช...ไพร่ทหารและราษฎรเสนาบตีในกรุงนครศรีธรรมราช บันดาลสยบสยงมิอาจต่อต้านได้ ก็แตกพ่ายแพ้นั้นในเพลานั้น... แลได้ราชธิดาญาติวงศ์ และชะแม่พนักงาน, หิรัญ, สุวรรณ วัตถุ “*ลังการณ*” ทั้งปวงเป็นอันมาก...”¹¹ ลังการณในความหมายนี้คือเครื่องประดับ จะเกี่ยวอะไรกันบ้างไหม?

“*นางกาวิ*” เปลี่ยนมาเป็น “*ลังกาวิ*” ตั้งแต่เมื่อไหร่ เมื่อตรวจสอบเอกสารในคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายูในคราว ร.ศ. 109 นั้นในจดหมายเหตุการเดินทางที่บันทึกโดยกรมพระสมมตอมรพันธุ์ นั้นพบว่า “*เกาะนางกาวิ*” เปลี่ยนเป็น “*เกาะลังกาวิ*” แล้ว

วันที่ 9 (พฤหัสบดี) ออกเรือพระที่นั่งอุบลบุรพทิศจากปากน้ำเมืองตรัง เวลาบ่ายสี่โมงถึง “*เกาะตรูเตา*” แขวงเมืองไทรบุรี เรือพระที่นั่งเข้าทอดบังเกาะ

วันที่ 10 เวลาเช้า ออกเรือพระที่นั่งจาก “*เกาะตรูเตา*” มา “*เกาะลังกาวิ*” เรือพระที่นั่งทอดบัง “*เกาะลังกาวิ*” พอสงบพยุแลฝนแล้ว ออกเรือพระที่นั่งต่อมาอีกเข้าในอ่าวควโน “*เกาะลังกาวิ*” นั้นเอง...ที่ “*เกาะลังกาวิ*” นี้ เปนแขวงเมืองไทรบุรี พระยาฤทธิสงครามรามภักดี เจ้าเมืองไทรบุรีลงเรือกลไปมาคอยรับเสด็จอยู่¹²

ส่วนเปลี่ยนไปด้วยเหตุผลอะไรใคร่ขอให้ผู้สนใจได้ติดตามศึกษาค้นคว้ากันต่อไป แต่ในส่วนผู้เขียนมีความเห็นว่าชื่อ “*นางกาวิ*” น่าจะต้องเกี่ยวข้องกับ “*นางมัสสุหรี*” ในตำนานนางเลือดขาวของเกาะลังกาวิไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

“*นางกาวิ*” คือ อีกคำหนึ่งที่ปรากฏในแผนที่เดินทัพ แม้ในเอกสารอื่น ๆ จะระบุเป็น “*นางกาวิ*” มีเพียงในแผนที่เดินทัพแห่งเดียวที่ระบุว่าเป็น “*เกาะนางกาวิ*” แต่มีประเด็นที่น่าสนใจก็คือ คนสายตระกูลแรกที่เข้ามาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานบริเวณ “*ตันหยงโป*” คือตระกูล “*หวีตันหยง*” (ต่อมาเปลี่ยนเป็น *วีระ ตันหยง*) โดยผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายสะอาด หวีตันหยง¹³ และเมื่อมองจากตันหยงโปผ่านเกาะลังกาวิไปยังตะวันตก ที่เกาะภูเก็ตก็มีนามสกุล “*เกาะกาวิ*”

นั่นแสดงว่า ต้องมีสตรีผู้ทรงบารมีที่มีลูกหลานแพร่กระจายอยู่ทั่วทั้งอ่าวอันดามัน และเมื่อพิจารณาในของประวัติศาสตร์ สตรีที่มีบทบาทในพื้นที่นี้คือ “นางเลือดขาว” เมื่อจำเพาะในทะเลอันดามันสตรีผู้ทรงบทบาทคือ “นางมัสสุหรี” ซึ่งเป็นชาว “ภูเก็ต” ก่อนมาเป็นคูครองของพระอนุชาของสุลต่านแห่งเกาะลังกาวิ

รายชื่อเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบเขตสยามของไทยในช่วงรัชกาลที่ 4-6 ที่ปรากฏในประกาศพระราชพิธีตรุษในรัชกาลที่ 4 และ 5 รวมถึง ประกาศพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ รัชกาลที่ 6 มีชื่อเมืองแถบจังหวัดสตูลและใกล้เคียง ดังนี้

กะลามุดตา กาวี กัญญาที่ปะ ปลิศ สตูล ละงู กะบังปาสู¹⁴

เมืองที่ปรากฏในพระราชพิธีต้องเป็นเมืองที่มีอยู่จริง และอาลักษณ์จะต้องเขียนหรือจารให้ถูกต้อง ผิดเพี้ยนไปไม่ได้

กาวี ที่ปรากฏในประกาศพระราชพิธีนี้ไม่มีคำว่า “ลัง” นำหน้า ดังนั้นชื่อ “ลังกาวี” ในปัจจุบันจึงเป็นไปได้ที่มีการเติมเสียงเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์และคติที่คนไทยรับรู้ผ่านเรื่องราวทางพุทธศาสนาว่า “ลังกา” เป็น “เกาะ” ดังนั้น “นาง” จึงเข้ามานำ “กาวี” ได้ และตัดออกได้

กาวี จึงสอดคล้องทั้งในจดหมายหลวงอุดมสมบัติ แผนที่เดินทัพ ประกาศพระราชพิธีตรุษ และประกาศพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ (เป็นพระราชพิธีโบราณที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ จัดขึ้นเพื่อจะให้เป็นสวัสดิมงคลแก่พระนคร พระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ โดยทั่วไป)

ส่วน “กาวี” คือใคร กลับไปดูตำนานนางเลือดขาวของภูเก็ตซึ่งมี 2 ส่วน¹⁵

ส่วนแรก กล่าวถึง “ธิดาของเจ้าเมืองแห่งหนึ่ง” ที่ “ไม่ทราบว่าเป็นเมืองไหน” ทำผิดจาริตประเพณีจึงถูกลงโทษประหารชีวิต แต่ก่อนจะถูกประหารนางขอสร้างวัด 2 วัด พระบิดาจึง “จับนางใส่แพลอยไปในทะเล” จนถึงเกาะภูเก็ต นางจึงสร้างวัดขึ้น 1 วัด ปัจจุบันคือ “วัดพระนางสร้าง” และไปสร้าง “วัดแม่นางเลือดขาว” ที่อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช (โปรดสังเกตคำว่า ฉวาง ฉลุง) ก่อนที่จะกลับมาให้พระบิดาประหารแล้วเลือดของนางเป็นสีขาว เมื่อนั้นนางจะอยู่ติดทะเล เพราะหากอยู่บนแผ่นดินใหญ่เดินทางบกไปสร้างวัดที่ไหน และไกลแค่ไหนก็ได้ ไม่ต้องเอาไปลอยแพในทะเล

ส่วนที่สอง นางเป็นมเหสีของ “เจ้าผู้ครองนครแห่งหนึ่ง” และ “ไม่ทราบอีกว่านครไหน” ถูกกล่าวหาว่าผิดประเพณีกับมหาดเล็ก จึงถูกประหารอีก แต่ก่อนประหารนางขอไปนมัสการพระบรมธาตุที่ “เกาะลังกา” ก่อนขากลับมาแวะที่เกาะภูเก็ตแล้วสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง แล้วกลับมาให้ประหารชีวิตเลือดออกมาเป็น “สีขาว” เช่นกัน ชาวบ้านทราบเรื่องจึงเรียกชื่อวัดที่นางสร้างไว้ที่ภูเก็ตว่า “วัดพระนางสร้าง”

สิ่งที่เหมือนกันทั้ง 2 ส่วน คือ “ไม่รู้ว่านางมาจากเมืองไหน”

เป็นไปได้หรือไม่ว่า “นาง” มาจาก “เกาะกาวี” จึงเรียกเกาะนี้ว่า “เกาะนางกาวี” โดย

“กาวี” กลายเสียงมาจาก “มัสสุหรี” เป็นไปได้หรือไม่?

อีกนัยหนึ่งของชื่อ “ลังกาวี” ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนที่พระอภัยมณีกับศรีสุวรรณถูกเนรเทศออกจากกรุงรัตนัน ทั้งสองเดินทางมาเดือนเศษก็ถึงชายทะเลแห่งหนึ่ง ความว่า

แต่เดินทางกลางเดือนได้เดือนเศษ	ออกพ้นเขตเขาไม้ไพรสิงขร
ถึงเนินทรายชายทะเลเลขโลทร	ในสาครคลื่นลั่นสนั่นดัง
ค้อย่างเหยียบเลียบริมทะเลลึก	ถึงร่ม “พฤษภาทร” “ดั่งใจหวัง”
ทั้งสองรล้าเลื่อยเหนี่ยวกำลัง	ลงหยุดนั่งนอนเล่นเย็นสบาย ¹⁶

“ออกพ้นเขตเขาไม้ไพรสิงขร” แสดงว่าทั้งสองจะต้องเดินทางข้ามภูเขาแล้วเจอทะเล โดยใช้เวลาเดินทาง บกมาเดือนกว่า และกรุงรัตนานันในข้อวินิจฉัยของกาญจนาภรณ์ว่าคือกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ดังนั้นจึงชี้ได้ว่าพระ อภัยมณีกับศรีสุวรรณต้องเดินบกกลางทางได้เป็นเวลาเดือนเศษ ก่อนจะข้ามเขาไปยังฝั่งตะวันตกหรือฝั่งอันดามัน ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “ทะเลลึก” คือ ทะเลอันดามันที่ชายหาดมีความลาดชันมากกว่าฝั่งอ่าวไทย และระยะทาง เดือนกว่าที่เดินทางออกจากกรุงเทพ ฯ ก็ประมาณได้ว่าทั้งสองเดินทางถึงภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทยหรือ ภาคเหนือตอนบนของประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน

ทั้งสองเดินทางเลียบริมทะเลมาถึง “พฤษภาทร” ตาม “ดั่งใจหวัง” คือ ตั้งใจจะเดินทางมาถึง “เมือง” ที่มี “ต้นไทร” และได้พบกับ ๓ มานพหนุ่มคือ โมรา สามน และ วิเชียร แล้วพระอภัยมณีก็

แล้วหยิบปีที่ท่านอาจารย์ให้	เข้าพิง “พฤษภาทร” ดั่งใจหวัง
พระเป่าเป็ดนิ้วเอกวิเวกดัง	สำเนียงวังเวงแว่วแจ้วจับใจ ¹⁷
จนกระทั่ง	
ศรีสุวรรณนั้นนั่งอยู่ข้างพี่	ฟังเสียงปี่วาบวับก็หลับไหล
พระแก้งเป่าแปลงเพลงวังเวงใจ	เป็นความบวงสรวง “พระไทร” ที่เนินทราย ¹⁸

ดูเหมือนพระอภัยมณีต้องการจะชี้หรือบอกให้ผู้อ่านเห็นว่ามาถึง “เมือง” ชายทะเลที่มี “ต้นไทร” แล้ว ด้วยมีการกล่าวถึงต้นไทรถึง 3 ครั้ง และแทนที่จะบรรเลงเพลงปี่เป็นเชิงเกี่ยวสาวตามแนวของพระอภัยมณี หรือ เป่าปี่ในทำนองโศกเศร้าที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองมา แต่พระอภัยมณีกลับเป่าปี่เพื่อ “บวงสรวงพระไทร” การบวงสรวงคือแสดงความเคารพขอบคุณที่ได้มาพักพิงอาศัย

เพลงปี่ดังกล่าวของพระอภัยมณีแว่วดังไปไกลถึง “อสุรีมีเสื่อน้ำ” ที่อาศัยอยู่แถบทะเลบริเวณนั้น จนเกิดความหลงไหลในเพลงปี่จนขึ้นมากลักรพระอภัยมณีไปจากชายฝั่งแห่งนั้น ความว่า

จะกล่าวถึงอสุรีมีเสื่อน้ำ	อยู่ห้องถ้ำวังวนชลสาย
ได้เป็นใหญ่ในพวกปีศาจพราย	สกนธ์กายโตใหญ่เท่าไอยรา
ตะวันเย็นขึ้นมาเล่นทะเลกว้าง	เที่ยวอยู่กลางวารินกินมัจฉา
ฉวยฉลากฟัดกัดกุมภา	เป็นภิกษานางมารลำราญใจ
แล้วเล่นน้ำดำโดดโลดทะลิ่ง	เสียงโผนผิงแผ่นโผนโจนไกล
เข้าใกล้ฝั่งวังวน “ข้างต้นไทร”	พอนางได้ยินเสียงสำเนียงดัง
วิเวกแว่ววังเวงด้วยเพลงปี่	ป่วนฤดีตาลดั้นถวิลหวัง
เสน่หาอาวรณ์อ่อนกำลัง	เข้าเกยฝั่งหาดทรายสบายใจ ¹⁹

จากบทดังกล่าวพบว่าชายฝั่งที่เป็นวังวนนั้นมี “**ตันไทร**” เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่องพระอภัยมณีนั้น เราไม่ค่อยคุ้นชินกับการกล่าวถึงต้นไม้มากนัก จึงเป็นที่น่าสนใจว่าทำไมสุนทรภู่จึงเจตนาเขียนถึงตันไทร

กลับไปพิจารณาเมืองที่สุตสาครได้เข้ามาอาศัยจนเป็นที่รักใคร่ของเจ้าเมืองก่อนที่จะออกไปตามหาพระอภัยมณีนั่นคือ “**เมืองการเวก**” วันหนึ่งคิดถึงพระอภัยมณีจึงจัดกระบวนเรือออกตามหา ความว่า

พอลออกจากปากน้ำพระกำหนด เหมือนดาบสบอกทางกลางวิถี
หมายพายัพรับโห่ทั้งโยธี พอลมดีใช้ใบไรไรมา²⁰

จากบทดังกล่าว “**ออกจากปากน้ำ**” ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือแสดงว่า “**เมืองการเวก**” ต้องอยู่ในแผ่นดินใหญ่ ซึ่งตามข้อสันนิษฐานของขุนวิจิตรมาตราที่ทวนพิจารณาจากภูมิศาสตร์ทะเลอันดามันในเรื่องพระอภัยมณีแล้วสรุปว่า “**เมืองการเวก**” คือ “**เมืองไทรบุรี**”²¹ โดยเมื่อออกเรือเดินทางมาได้ 15 วันก็ถึงถิ่นอันเป็นที่อยู่ของ “**เกาะผีเสื้อยักษ์**”

ถึงละเมาะ “**เกาะกาวิ**” ถิ่นผีเสื้อ ต่างทอดเรือเรียงเรียงเคียงเคียงคั่น
ขึ้นตักน้ำลำเลียงพร้อมเพรียงกัน ผีเสื้อมันได้กลิ้งก็บินมา
เสียงคึกคึกครึกครื้นเป็นหมื่นแสน เท่าลำแพนแผ่ปีกหลีกถลา
ลงโฉบได้ไพร่พลบนเกตรา กระพ้อพาขึ้นละเมาะ “**เกาะกาวิ**”²²

สุตสาครต้องสู้รบกับผีเสื้อยักษ์ที่ “**เกาะกาวิ**” จนเป็นฝ่ายชนะ

แล้วออกลำกำปั่นเป็นหลั่นแล่น ไปพันแดน “**กาวิ**” ถิ่นสถาน²³

เดินทางเป็นเวลา 3 เดือน ก็ถึงเมืองผลึกในเขตชายฝั่งประเทศพม่า

เมื่อพิจารณาตามตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ ทิศทางการเดินเรือ ระยะเวลาของการเดินทางในแต่ละเมืองแล้ว กายจนาคพันธุ์สรุปว่า “**เกาะกาวิ**” คือ “**เกาะลังกาวิ**” โดยในสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อ รัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงชีวิตของสุนทรภู่ “**เกาะลังกาวิ**” และ “**เมืองไทรบุรี**” ยังเป็นของสยาม แสดงว่าพระอภัยมณีและศรีสุวรรณถูกเนรเทศไปสุดใต้แดนสยามเลยทีเดียว

แผนที่ภาพภูมิศาสตร์สุนทรภู่ ปรากฏเกาะกาวิในตำแหน่งของเกาะลังกาวิปัจจุบัน
ที่มา : กาญจนาคพันธุ์ ไม่ปรากฏเลขหน้า

“เกาะกาวิ” ในภูมิศาสตร์สุนทรภู่เป็นที่อยู่ของ “นางผีเสื้อยักษ์” ดังนั้นหากจะเรียกนางผีเสื้อยักษ์ที่เป็นเจ้าของเกาะว่า “นางกาวิ” ก็ย่อมได้ จนเวลาเลยเหตุการณ์เรื่องพระอภัยมณีก็เข้าสู่เหตุการณ์อังกฤษขอเช่าเกาะหมากจากเจ้าเมืองไทรบุรีจนรัชกาลที่ 3 ต้องแต่งทัพลงไปปราบและจัดทำแผนที่เดินทัพประกอบ “เกาะกาวิ” จึงถูกบันทึกไว้ในแผนที่เดินทัพว่า “เกาะนางกาวิ” ซึ่งตรงกับชื่อในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ตรงกับจดหมายหลวงอุดมสมบัติ สมัยรัชกาลที่ 3 ตรงกับจารึกวัดพระเชตุพน สมัยรัชกาลที่ 3 ปรากฏในประกาศพระราชพิธีตรุษ รวมถึงประกาศพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ โดย “เกาะกาวิ” และ “เกาะนางกาวิ” คือ “เกาะลังกาวิ” นั้นหมายถึง “เกาะของนางผีเสื้อยักษ์”

ทำไมสุนทรภู่จึงตั้งชื่อเกาะนี้ว่า “เกาะกาวิ” ความเป็นไปได้ประการหนึ่งคือ เป็นชื่อที่เรียกขานกันอยู่ก่อนที่สุนทรภู่จะเดินทางมาถึง จึงใช้ชื่อตามที่เรียกขานกันอยู่ก่อนแล้วเช่นเดียวกับชื่อเมืองอื่น ๆ เช่น ขวา ปะหัง (ปาหัง) ตะรังกะนู (ตรังกานู) อัดแจ (อาแจหะ) ลังกา เป็นต้น หรือชวนคิดไปได้ว่า ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นเสนายักษ์ 1 ใน 18 ตนชื่อ “พัททาวี” มีกายสีเหลือง สวนกระบังหน้า ปากแฉะ และตาจระเข้ จึงเอาลักษณะของยักษ์ตนนี้มาตั้งชื่อแต่โดยนัยใช้ผีเสื้อแทนยักษ์ ดังนั้นสิ่งที่น่าสนใจสืบค้นกันต่อไปคือ มีชื่อเกาะนี้ก่อนงานประพันธ์เรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่หรือไม่ หากไม่มีหรือมีแต่ชื่อได้เปลี่ยนไปแล้ว หากเป็นเช่นนั้นจึงเป็นไปได้หรือไม่ว่าการตั้งชื่อเกาะลังกาวินั้น ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณี

นางมัสสุหรี เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. 2362 (20 ปี ก่อนแยกสตูลออกเป็นอิสระจากไทรบุรีในปี พ.ศ. 2382) หากนางมัสสุหรีคือ นางเลือดขาวของเกาะภูเก็ตที่อยู่ในตำนานลักษณะเดียวกันแล้ว ดังนั้นหาก “กาวิ” ไม่ได้กลายเสียงมาจาก “มัสสุหรี” ดังที่ได้ให้ความเห็นไว้ข้างต้นแล้ว ก็สมเหตุสมผลตามตำนาน คือการสืบพระพุทธศาสนา

เถรวาทจาก “เกาะลังกา” มายังอ่าวกระเป๋ ฟังงา ตรัง สตูล ทิวตั้งย่านนี้ “เกาะลังกาวิ” จึงเข้าแทนที่ “เกาะนาง กาวี” โดยสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

เชิงอรรถ

- 1 ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). *พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ ฯ : องค์การค้าของคุรุสภา. หน้า 143.
- 2 กรมศิลปากร. (2505). *จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ*. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร โปรดให้พิมพ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระรัตนธัชมุนี (อิสสรญาณเถร) วันที่ 31 พฤษภาคม 2505. หน้า 115.
- 3 Phasuk, S. and Stott, S. (2004). *Royal Siamese Maps, War and Trade in Nineteenth Century Thailand*. Bangkok Thailand: River Book Co., Ltd. p. 89.
- 4 เล่มเดิม หน้า 82.
- 5 เรืองวุฒิ มิตรสุริยะ. (2552). *พงศาวดารเมืองไทรบุรี. ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง*. กรุงเทพฯ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพการพิมพ์. หน้า 275.
- 6 คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน. (2554). *ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน*. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกฉลองจารึกวัดโพธิ์มรดกความทรงจำแห่งโลก. กรุงเทพฯ ฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). หน้า 279.
- 7 http://www.nas.gov.sg/archivesonline/maps_building_plans/record-details/b5364041-57a3-11e6-b4c5-0050568939ad?fbclid=IwAR2XuttyBMGnj416fSY35_-5pbSp4e2hwSx3R5LLbqOJqfz-w2cO0pBWLcg
- 8 รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2556). *พุทธศิลป์ลังกา*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด. หน้า 4.
- 9 สุนัย ราชภัณฑารักษ์. (2528). *ท้าวเทพกระษัตรี*. จังหวัดภูเก็ตพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสฉลอง 200 ปี วีรสตรีเมืองถลาง. หน้า 1-2.
- 10 สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2467). *จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายู ครา ร.ศ.109 ร.ศ.117 ร.ศ.119 ร.ศ.124 ร.ศ.128*. พิมพ์พระราชทานเนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครราชสีมา เสด็จทิววงศต มาถึงปัญญาสมวาร 10 มีนาคมพ.ศ. 2467. หน้า 29.
- 11 หนูมาน กรมฐานอง บรณนาธิการ. 2551. *พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา. หน้า 63.
- 12 สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2467). *จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายู ครา ร.ศ.109 ร.ศ.117 ร.ศ.119 ร.ศ.124 ร.ศ.128*. พิมพ์พระราชทานเนื่องในการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครราชสีมา เสด็จทิววงศต มาถึงปัญญาสมวาร 10 มีนาคม พ.ศ. 2467. หน้า 25-26.
- 13 Face Book : ต้นหยง โป เสน่ห์ เมืองสตูล tanyong po is charm in satun
- 14 พิชัย ยินดีน้อย. (2555). *การศึกษาประกาศการพระราชพิธี ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (รัชกาลที่ 1-6)*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 70.

- 15 ไพบูลย์ ดวงจันทร์ พรพันธุ์ เขมคุณาศัย ชัยวุฒิ พิชะกุล พิเชฐ แสงทอง เขมิกา หวังสุข สิต อภัยรัตน์
ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว วิทยา บุษบงศ์ กานดารัตน์ วงศ์สุวรรณ สุมาลี ทองดี และเสาวลักษณ์ จันทร์แจ่ม.
(2556). *ตำนานนางเสียดชาวในภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อเสนอเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*.
กรุงเทพฯ ฯ : กระทรวงวัฒนธรรม. หน้า 54-55.
- 16 กรมศิลปากร. (2513). *พระอภัยมณี คำกลอนสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ ฯ : แพร่พิทยา. หน้า 10.
- 17 เล่มเดิม. หน้า 12.
- 18 เล่มเดิม. หน้า 12.
- 19 เล่มเดิม. หน้า 13.
- 20 เล่มเดิม. หน้า 463.
- 21 กาญจนาคพันธุ์. (2525). *ภูมิศาสตร์สุนทรภู่*. กรุงเทพฯ ฯ : หจก. รวมสาส์น. หน้า 65-66.
- 22 กรมศิลปากร. (2513). *พระอภัยมณี คำกลอนสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ ฯ : แพร่พิทยา. หน้า 464-465.
- 23 เล่มเดิม. 467.